

per rariores quasdā nec omnibus protritas semitas in Poetiq; altitudinis vertices traducimur, adq; ista Parnassi iuga plena numinis & amplitudinis ex quibus tanq; ex preclia aliq; specula in subditas itiq; plectidi artes ut in pastus late elpos prospicere datur: Quę quidē prius a Grammaticis indicantur quoq; cura Poetę sunt mox etiam cum latius iocrimus ab altarū doctrinag; autoribus traduntur ut viatici / quo expeditius in tantę molis altitudinē descendere possimus: Quapropter artis prima nobis cura esse debet, ne naturam suā verecundia & audēdi formidine labefactari velle videamur: Vt enim titubantibus in iuueni corpore membris gras gradū ministrat: sic omnis naturę firmitas/omnis cōstutudo ab artis maturitate accedit cuius vis tūta est, ut Cicerone & p; autore ea limare & ornare possit/ quę suapte ingenio & natura abiecta & sordida videntur, Nec ignoro (idem inquit) & quę bona sunt fieri meliora posse doctrina & quę non optima / aliquo modo acui tamē & corrigi posse. Conandū ergo vbiq; tibi est mi frater / ut naturę pigmento minus fidēs (quāq; soresum facilitate sua mortaliū oculos non nunq; p;stringit) artē semp; seruatissimo animo amplectaris, sine qua errare & labi & nescire / in promptu est: Vt autē hęc cōfidentia probari non potest, qui naturam arte nudam negligere magis q̃ extollere videtur: ita certe vituperandi sunt qui aliquid inuita, ut aiunt / Minerva vrgere potius q̃ agant recte enim Horat. quum inquit. Tu nihil inuita dices faciesq; Minervę: nihil enī minus docere potest ut Cicero primo de officiis libro scriptū reliquit, q̃ quod naturę aduersari videtur nostrę: Nihil vero decorū magis eo qđ naturę nostrę maxime propriū & argutū est. Pręterea ex autoritate Quintilian l. 2. hi qui beneficio ingenij p̃stare naturę cōfidentes, & artē negligunt / habituri sunt negligentię suę multos periculosos: paucos autē ingenij. At quoniam vtrūq; artem dico & naturā / exercitium perfectū sine cuius adminiculo / vix stare potest vtriusq; ratio / de hoc ipso postulante materia / anteq̃ ad alia digrediamur paucis mihi agendum est.

QUANTA SIT EXERCITII VIS IN OMNI RE
TITVLVS. XII.

Exercitium / quęcūq; aut a natura suscipimus / aut nobis ipsi per aruū studia p̃stamus ita reficit / firmat / & abfoluit / ut marcescentē frigore terrā / spirantes fauores / & verna ipsa temperies solet / quū in nostrā signa cōfidentis Phœbus suo calore cuncta prouocat. Et Venerem inducit ipsū & decus addit ægillis. Nisi enim naturę quantūvis bonę vias & exercitatio quę

artis ratione gubernetur accedat, haud magnum ex alterutro fructū expectabimus: Natura enim pallula & subinde ad id quod incedit cohortans, vñ carē collabacit inuaria, vt interitus quē terra gignit obarelet, si aut loci molestia, aut aeris glu nullo nutritiōe fluore deseritur. Ars vero, quam, Teſte Marſio per vñā experientia genuit: nū eius aduſento ſeruiat & expolita cuius dono inſtituta eſt: perinde ſe habebit, vt affecta ex rudi aliquo robore ſtatura in qua prima quod i membrisq; lineamenta ſine gratia & decore ſpecitur. Vt igit naturā ars firmat & illuminat, artē autē orditur & gratioſam facit natura ita vñq; exercitiū illuſtriſſimū & efficaciffimū ſtatuit: Quid enim naturę facilitas, vñ non depromptat quid artis certitudo exercitio non expolita, & in apertū polina? Scribem artē dixeris, quē nec ſe vñ perficit nec alijs ſuis preſtantis frugē participē facit: Naturam autē effectam eius indicia per oculū nemo diſcernat: Quid ei igitur di canus, hos q; illuſtati oculū, per execrabile quandā deſidiū deperit magna iniuria, & ſe publicę vñtate negligere, & naturę artiſq; ſuſceptę collata in ſe ornamenta non ſolū negligere, verumetū contem nere q; vñs vñq; non faciunt copul, ſine quo tamen neutri adeo potius diximus, ut ſuapic opera in illuſtrem aliquē ſuę estimandi graduſ conſendere queat. TOTAM autē exercitandi rationē, tribus præcipue partibus abſolui, vñdeo placere paſſim Quintiliano: Lectio ne ſcilicet, ſcriptio & cogitatione, hęc priores duas ita complectit vt lectio & ſcriptio ſine cogitatione recte inſtitui nequeant: cogitatio autē quamq; ex his emanet, ſepe tamen ſecurū & lecta qualiſ repaſt nare animo, & ſcribenda ordine deſto digerere ſolet. Neq; vero rerū ordinē modo (inquit Quintil.) quod ipſum factū erat, intra ſe ipſam diſponit ſed verba etiā copulat: totq; ita cōtinet orationē, vt ei niſil præter manum deſit: quod autē de oratione Quintil. meminit, idē de carmine intelliigi poteſt: De lectiōe & ſcribēdi ratione ſuo loco dicemus: Cogitatio & loci & temporis plurimū habet: nū legere aut ſcribere nec ſemper nec vñq; poſſumus. Hęc (inq; Quintilianus) paucis admodū horis magnas etiam cauſas amplectitur. Hęc quoties intermiſſus eſt ſomnus, ipſe noctis tenebris adiunatur: Hęc inter medicorum aſtus aliquid inuenit vacuū: oculū non patitur. Ita q; bene ſtudia noſtra collocantibus, nullum tempus dari poteſt, quo nobis aliq; exercitijs genere fructus non accedat: In quā rem & illud cōdit Quintiliani, Stadiū vero ſemper & vñq; neq; enim fore tam nullus eſt dies occupatus, vt niſil lucratiq; (vt Cicero ad Brutū ſacere tradit) opesq; ad ſcribēdū aut legēdū, aut dicēdū rapti aliquo momēto-riſ poſſint: Noctū eſt a perpetua Apella pñoris diligētia proſectū Adaſſū, Lūel dūcere, quo omniū artiū profeſſores monent, vt nullū

adeo occupatū tempus esse sinant, quo vel exigui sit artis pars non attingant: Exemplo principis pictoris Apellis Cui autore Plu.ca. 10. li. 33. alioqui perpetua cōsuetudo fuit, pūp tam occupatū diem agēdi ut non lineā ducēdo exerceat artē: non ignarus quantū exercitū ars absolueri debeat, CICERO certe libro Epistolaz. familiarium nono quartū exercitationē profecit, his ad Papt. Perum verbis indicat: Deinde illa ipsa si qua fuit facultas in me orationis nisi me ad has exercitationes retulissim exarsisset. &c. Eiusdē alibi sententia est: Artē sine exercitationis assidue atē non multum iuuare: ID est in omnibus mortaliū negotijs compertū, ut repetit per intervalla actiones subinde facilitat maiore conantibus offerant, quantoq. vehementius opā nanatur, tanto celerius & expeditius obtineri, & donari posse quod sua magnitudine animi nostri imbecillitatē vincere velle relaxando videbatur. Aristo. vñs potentū animo colligens, non solum credidit verū etiam prodidit, rectius & evidentius operari posse cum qui sine arte experientia que solo vñs constat, haberet, q̄ qui artem sine experientia: Quid igitur exercitiū est? Mater cōsuetudinis, pabulū naturę difficultatem lenimen: artū lima: oēs veniū: splendor animi, euidētiq. regula, celeritatis parens, verę laudis prima occasio, trepidę formidinis vñca medicina & (ut in summa dicā) primū omnis recte actionis vestibulū. Ex quo solo tibi frater in omniū honestaz. disciplinarū cupiditate praestari potest, quod desideras: citissime quidē si sauerit natura: atq. inserit, tardius vero si natura te deseruerit, quantū tibi hoc vñm esse in animo quod paulo ante referebā, nihil cuiq. inuina Minerva conandū, rarissimū enim hoc est ut exercitij tuis naturę moleculi vincat & exeritias: Malo vñmquēq. id sequi ad quod se natura ducit videt institui, q̄ opē & oleū perdere: Sicut enim naturā & artē ut diximus, vñs pœnuria cōgungere culpabilē est, ita nemo his maius tēporis dispendiū facit qui ingenia sua per fiduciā quandā temere sibi nescio quid pollicentē ad id assequendū aut praestandū agunt/urgent, & cōstimulū: quod aut remat natura, aut artis intercipit: inopia: quorum hodie non sunt pauci, similes his qui contra flumen natāre solent: Videre est occidit frater admodū multos, qui primū nondū literarum rudimentis recte imbui, neq. ordinem nec modum suis laboribus adhibentes sub ala (ut Horatiano utar) fasciculū portant librorū ut Rusticus agnū, hincq. & inde cursitant, nullum penitus qui aliquid doceat negligēti, Cūq. ad nullā rem minus q̄ ad ea studia que moluntur eos natura genuerit: ita ut nec hūm proficiat: & saxum illud Sisyphū perpetuo conamine & frustrabili opē circumvolant, & tamen omniū primi sunt, qui interim censeat profēsores, & fastidio sequi doctos si paulo diligentiores sint, audent omnia vñs

in hausta/ & momento vno sibi infundi desiderantes: Cui res præter
 crassam ignorantiam nullam causam dederis nam noscentibus arte hæc
 non admittitur: Quomodo autem dices ille artem habeat, qui nondum
 didicit, aut ut adificat primū intendit: In discendis artibus herede &
 arte quodā qua ducaris est opus, quod vni in hoc libro nostro conamur
 ut ea tibi in addiscenda Poetica sit ad manū. Vtinam multis iactura
 temporis adeo cordi esset, ut id sequi mallet quod posset, quæ virgore
 & conari quod nequeat, rectius enim & ingenijs & statibus consule-
 res. Id autem ut ante dixi fiet si Heroscopū secuti fueris, quod certe opti-
 mum factū est, si modo quis bene est natus. Nam graviter a natura
 viciatū, ut Epileptici quinquagenariū nemo medicus vitæque erudi-
 tus & diligens retineat. In his autem omnibus gratiam Dei nostri, opti-
 Max. tanquæ efficacem sapientiæ & doctrinæ, qua præstari in omnibus
 lumen intellectus potest, cum honorifica mentione & summa venera-
 tione (ut par est) excipimus.

DE EXTEMPORALITATE QUAM PARIT VSVS TITVLVS. XIII.

ic, quoniam de exercitijs utilitate facta est initio, Extempo-
 rantis decorem subungere est opus, ne Partem suo sortu
 contra pietatis officium priuare videamur: Hæc autem quæ
 in Poetica nullā habet necessitatem, quæ omnia summa ma-
 turitate pensanda castigandaque veniant: tamen si in quopiam impera-
 ta emicat, non tamen emendari debet quæ venerari. Est enim cuiusdam lectio-
 nis, sili, & cogitationis testis, & per hæc sumus diligentiæ & laboris
 indefecti argumentū: quod in omnium artium studijs cum primis proba-
 ri debet. Eam ob rem non incassum Quintilianus. l. 10. suæ institu-
 tionū Oratoris formans, Maximū studiorū fructum & volut amplius
 quoddam præmiū dixit longi laboris, ex tempore dicendi facultatem,
 quod eo modo quo dixi ad Poetas quoque referri potest: quoque dilige-
 ntia eo celeritatis peruenire solet, ut quamuis non coacta, possit tamen
 præstare etiam subito quod placeat. Id quod Cicero teste Antipater
 Socraticus & Licinius Archias præstiterunt. Nec alicui id grauenimis
 exercitijs putare debet, nec ut incredibile quod simplices solent) abij-
 cere. Nam Eobani Hæsi (ut de his loquar qui mihi sunt noti) in car-
 mine extemporalitas exploratissima est: Virgilius Hærenus Eques est
 ex diuturna sua peregrinatione, quā insinerat e Moravia Viennam
 ad me & Aperbachum meū venisset, Philippo Cæsare die Boio, cum
 virisq; discipulo, versus per quos elegantes & materiæ institutis ap-
 plicatos obambulans sine omni difficultate pronuntiavit: nec id quid